AI, SLIJMZWAMMEN EN EEN DORPSDISCO.

Een Waar-achtige dialoog.

GEBASEERD OP EEN GESPREK
TUSSEN MEDIA KUNSTENAAR
GEERT MUL EN SOCIOLOOG,
FILOSOOF **SIRI BEERENDS,**
DEN HAAG, NEDERLAND,
DECEMBER 2024.

Geert Mul 2025.

Versie XI

INHOUD

Kunstenaar Nicolaas en Socioloog Sigrid voeren een dialoog over kunst, kunstmatigheid en kunstmatige intelligentie. Ze onderzoeken hoe AI onze verlangens, keuzes en blik op natuur en kennis verandert.

Tegen de achtergrond van een dorpsdisco, slijmzwammen als symbiotische intelligentie, experimentele AI en een Joods-christelijke tuin, onderzoeken Nicolaas en Sigrid technologie, ethiek en de wens om geen mens meer te zijn.

Scène 1 : Nu weet iedereen hoe laat het is.

Scène 2 : Wat we eten, met wie we daten.

Scène 3 : Dorpsdisco en Disneyland.

Scène 4 : De luxe van een filosofisch essay.

DRAMATIS PERSONAE

Nicolaas: kunstenaar, onderzoeker, bedachtzaam en poëtisch

Sigrid: socioloog, filosoof, mediacriticus, helder, geëngageerd.

SCÈNE 1:

NU WEET IEDEREEN HOE LAAT HET IS

(Licht aan. We zien Sigrid en Nicolaas zitten.

Twee stoelen tegenover elkaar, een tafel ertussen.

Thee staat klaar.)

NICOLAAS

Dank voor de gelegenheid Sigrid,
Ik kwam jou tegen
In podcasts, en…
Ik vond het prettig
om een keer een stem te horen
die ik herken.
Ik onderzoek een mogelijke kritiek op AI
En kunst is mijn invalshoek.

Maar kunst en AI,
dat is niet vanzelfsprekend.
Er is angst voor AI

SIGRID

Wat voor soort angst bedoel je?

NICOLAAS

Gerechtvaardigde angst...
AI-modellen zijn gebouwd op data,
maar intellectueel eigendom ontbreekt.

SIGRID

(ironisch, glimlachend)
Een detail,
maar een belangrijk detail.

NICOLAAS

Precies.!
Stel je voor:
Ik zie mijn kunstwerken terug
Maar door een ander gemaakt,
met een AI, getraind op mijn eigen werk.

SIGRID

Tja, mensen zijn zo onder de indruk
van generatieve AI
"Wauw, kijk hoe intelligent!"
Maar het kan dat alleen
omdat wíj er alles hebben ingestopt.

Zodra er een computer in het spel is,
denken we dat het magie is.
En vergeten we hoeveel menselijk denkwerk
er aan voorafging.

NICOLAAS

Magie…
mimetische representatie –
De machine
die net doet alsof ie
een mens is. . .

Dat fascineert mensen
al zolang
als er machines bestaan.

Maar geleidelijk
verdwijnt het onderscheid.
Dan versmelten concepten,

mensen, machines en technologie.
zo wordt het.. onzichtbaar
Dan is het cultuur.
wordt?

SIGRID

(Peinzend)
Misschien..
Maar generatieve AI
gaat verder.
Elke nieuwe technologie
brengt eerst weerstand,
dan gewenning.
AI is anders.

NICOLAAS

Wat zijn voor jou
de ~~kern~~vragen?

SIGRID

Voor mij is AI:
statistics on steroids.

Mensen aannemen?
– Statistiek.
Daten?
– Statistiek.
Kunst?
– Statistiek.

Alles onderworpen
aan patroonherkenning,
calculatie
en efficiëntie.

AI optimaliseert
vanuit smalle doelen.
Kort.
Snel.

Strak.

Maar die efficiëntie-ideologie
is ouder dan AI

Lewis Mumford schreef al:
mensen bij de bouw van piramides –
als radertjes
in een grote culturele machine.

NICOLAAS

(herkenning)
Ja, ja, precies.
Lewis Mumford;
The Myth of The Machine,

Ik vertel mijn studenten
over Mumford.
De 'Machine' die de piramides bouwde
bestond uit cultuur en mensen.
niet uit tandwielen.

Een farao,
hiërarchie,
kennis,
macht,
algoritmes
taal.

Maar onze moderne
meta-machines
zijn net zo.
Ze bestaan uit mensen,
met cultuur
als software.

SIGRID

Dat is zo,
Maar groei is niet grenzeloos. . .

"Het ging altijd al zo",
"We doen het altijd zo",
Dat zijn geen argumenten.

We moeten op zoek
naar de mechanismen
die ons hier brachten.
Want we betalen nu
echt een te hoge prijs,

Uitputting van natuurlijke hulpbronnen,
de klimaatcrisis,...
Maar we zijn al zo gewend aan deze woorden
dat ze hun betekenis hebben verloren.

NICOLAAS

'Het einde van de wereld'
is zo oud
als de wereld zelf.

Maar het Antropoceen…
dat wíj echt zelf
het einde veroorzaken…
dat is wel nieuw.

SIGRID

Precies.
Nog nooit
stierven zoveel soorten uit, IN ZO'N KOCKÉ TYP
Nog nooit konden we ervaren
dat de aarde
onleefbaar wordt.

AI maakt dat urgenter VERSTERKT DAT.-
Door de absolute mechanisering
van ons wereldbeeld,
ons natuurbeeld…
We kwantificeren biodiversiteit
om er winst mee te maken.

Alsof de natuur
in modellen past.

Alsof je controle krijgt
door alles te meten…

NICOLAAS

Wat gaat er verloren?

SIGRID

~~Menselijke~~ interacties…tussen soorten
Soorten die niet passen
in de taxonomie.

Onmisbare kennis.

NICOLAAS

(enthousiast)

Jaja, slijmzwammen!
Ik deed maandenlang onderzoek,
in Japan
naar Kumagusu Minakata.
Een fascinerende Japanse denker,
onderzoeker,
wetenschapper.

En compleet gefascineerd
door slijmzwammen.

We schrijven Japan 1915…

Maar die pasten niet echt
in de biologie:
geen plant,
geen dier,
geen schimmel,
geen paddestoel.

Dus dié konden nooit
van belang zijn.

Terwijl ze voor Minakata
zo ongeveer
de belangrijkste organismen
in het universum waren…

SIGRID

Zeker interessant…
En het kapitalisme meet
zoals het uitkomt.

Stikstof.
Biodiversiteit.
We blijven meten.
En als het niet uitkomt,
meten we anders.

Alsof we met cijfers
en AI
het paradijs bouwen.

NICOLAAS

En wat voor paradijs is dat?
Wetenschappelijk?
Kapitalistisch?
Neoliberaal?

SIGRID

Ik denk vooral
aan het paradijs
van techbedrijven.

Aan een wereld
waarin alles
voorspelbaar is.

Stuurbaar.
Brave New World.
Voor sommigen
een paradijs.

Maar niet voor mij.

Ik neem het
persoonlijk.
Daarom bekritiseer ik het.

BUITEN KLINKT EEN HARDE SIRENE. OP DE TELEFOON VAN NICOLAAS GAAT OOK EEN KEIHARD ALARM AF.

MAAR DE OUDE NOKIA VAN SIGRID BLIJFT STIL.

ZE KIJKT VERSTOORD NAAR DE TELEFOON VAN NICOLAAS.

NICOLAAS

Ooo shit.
De eerste maandag van de maand.
12.00 uur…

SIGRID

(Glimlacht ironisch)
Nu weet iedereen hoe laat is het is…
Wil je nog thee?

SIGRID LOOPT AF. NICOLAAS STAAT OP, LOOPT EEN PAAR METER EN KIJKT DOOR EEN DENKBEELDIG RAAM NAAR BUITEN. LICHT GAAT HEEL EVEN NAAR ZWART.

SCÈNE 2:

WAT WE ETEN, MET WIE WE DATEN.

(Licht aan. We zien Sigrid en Nicolaas zitten.

Twee stoelen tegenover elkaar, een tafel ertussen.

Thee staat weer klaar.)

NICOLAAS

Hoe positioneer je jezelf in je eigen kritiek?

SIGRID

Ik zeg er altijd bij dat mijn kritiek voortkomt
uit de wereld waarin ik graag wil leven.
Dat is heel persoonlijk.
Subjectief…

NICOLAAS

(Glimlacht)
Aah. Subjectief en persoonlijk.
Dat is een kunstenaar niet vreemd..
Maar in de wetenschap..

SIGRID

(Interrumpeert)
Vind ik het echt ook niet ingewikkeld.
Iedereen neemt voorkeuren mee.
Wees er eerlijk over.
Doe niet alsof je objectief bent!

Dat kunnen we
als mens
helemaal niet.

Maar het gevoel…
onze verlangens…
hebben geen plek
in de wetenschap.

NICOLAAS

Terwijl het toch ook een vorm van kennis is?

SIGRID

Daarom.
~~Nolan~~ Gertz, mijn co-promotor,
liet mij zien
dat technologie ook voortkomt
uit onze verlangens.

Wij zijn geen
weerloze slachtoffers.
Technologie wordt ons niet
'aangedaan'.

Mensen vinden privacy belangrijk,
maar geven hun data weg.

Vrijheid is heilig,
maar liever laten we een algoritme beslissen
wat we eten,
met wie we daten.

NICOLAAS

(Glimlacht, ironisch)
Dan heb je in elk geval niet de last
om zelf te moeten kiezen.

SIGRID

Volgens de media theorie
~~maken~~ maken wij technologie,
En maakt de technologie ons.

Misschien moeten we
dát exploreren –
onze wederkerigheid
met technologie.
In plaats van te klagen
over foute media.

Als wij zelf veranderen,
verandert tech ook.

Nu maken we technologie
als een malletje,
en proberen we onszelf
er vervolgens in te persen..

NICOLAAS

Ja dat hoorde ik je eerder zeggen.
Dat is belangrijk.

Ik zie de software-interface
Als een metafoor
voor onze relatie
met een technologische cultuur;

Je moet het
precies volgens de handleiding doen,
Want anders werkt
de wereld gewoon niet.

SIGRID

(nadrukkelijk)
ZORGVULDIG -

Mijn promotieonderzoek gaat erover
hoe wij ons aanpassen aan AI
En niet andersom.
Hoe we opschuiven
richting de machine.

Maar om betere technologie te krijgen,
of betere hulpmiddelen,
heb je eerst
een ánder soort mens nodig.

Onze verlangens
zullen fundamenteel
moeten veranderen.

Ik geloof niet zozeer
in "betere technologie".
Technologie alleen
is voor mij te smal.

Een ander economisch systeem bijvoorbeeld –
dat is zo'n hulpmiddel.
Maar daar denk je niet meteen aan
als je aan technologie denkt.

NICOLAAS

(mijmerend)
Eeeuh, nou… ik wel.

Zelfs taal is al technologie.
Dus zeker–
een compleet economisch systeem.

Ik zoek ook naar condities,
voorwaarden,
voor zo'n ander systeem.

Wat jij noemt –
het exploreren van wederkerigheid
met technologie –
dat snap ik volledig.
Dat is echt toe te passen
als strategie.

Zelfs in een kunst
die niet strategisch
wil zijn..

(zoekt woorden…)

Ik ben aan het schrijven –
Over het Joods-christelijke scheppingsverhaal.

Het Hof van Eden
een wereld zonder natuur,
want álles was natuur.

Daar staat
een boom van kennis.
Waar de mens de vruchten van eet.

Dan gaan volgens het verhaal,
de ogen open.
Hier ontstaat de mens mét kennis,
de gecultiveerde mens
die moet de tuin uit,
van God.

Precies daar,
ontstaat het westerse concept
van natuur.

aan de ene kant –
de gecultiveerde mens.
Aan de andere kant –
de tuin, zonder mensen, zonder cultuur.

Dát is de conditie.
dié moet veranderen.

SIGRID

Terwijl in veel andere culturen –
Japan, bijvoorbeeld –
die…

NICOLAAS

(enthousiast)

Precies!

Met een ander scheppingsverhaal,
schep je een andere natuur.

herdefinieer je natuur,
dan herdefinieer je de mens.

En die andere mens,
maakt andere technologie.

Niet alleen Wetenschap..
Kunst is ook een scheppingsverhaal…

SIGRID

Ik onderzocht zelf ook natuurperspectieven:
westers kapitalistisch-christelijk,
inheems, en confuciaans-Chinees.

Maar David Graeber laat zien:
ook onze blik op 'inheems' is westers.
Moeilijk te scheiden.

NICOLAAS

Maar cultuur is niet
van 'anderen'.
Cultuur is
van mensen.

Je kan best
om exotisme heen,
maar niet zomaar,
en nooit lichtzinnig.

het 'oosten' en het 'westen'
zijn geen echte dingen.
Schreef Roland Barthes
in Empire of Signs,
en dus kan je ze niet vergelijken.
maar je kunt ze wel ervaren.
En daar verslag van doen.

(Sigrid neemt een slok thee,
Nicolaas praat gedreven verder)

Kumagusu Minakata.
verbond in zijn werk
Shinto,
Boeddhisme,
Japanse en Chinese kennis,
en westerse wetenschap.

En bood een radicaal alternatief
voor het sociaal darwinisme:
Die zogenaamde 'natuurlijke orde',
gebaseerd op competitie,
op het recht van de sterkste –

Een gedachtegoed
dat door Japan
werd geadopteerd.
1900?

Maar Minakata stelde daar
een andere natuurmetafoor tegenover:

(glimlacht)

De slijmzwam
als civilisatiemodel.

symbiotisch, transformatief,
non-binair, emergent intelligent

Een manier van afstemmen
Niet gedreven door strijd,
maar door resonantie en relatie.
Aftastend, maar niet afwachtend

Heel humaan, eigenlijk…

Door de ogen van Minakata
zie ik Japanse natuur.

Niet mijn exotische blik.
Maar de zijne…

LANGE STILTE DIE WORDT DOORBROKEN DOOR SIGRID HAAR NOKIA: DE BEKENDE OUDE NOKIA TUNE.

ZE PAKT HEM OP, KIJKT EVEN NAAR HET SCHERM EN LEG HEM WEER WEG.

SIGRID

(Peinzend)
Sommige dingen kunnen wachten… andere dingen niet.

SCÈNE 3:

DORPSDISCO EN DISNEYLAND

(Licht aan. We zien Sigrid en Nicolaas zitten.

Twee stoelen tegenover elkaar, een tafel ertussen)

SIGRID

Ik las trouwens net je tentoonstellingsuitnodiging.
over je lokale AI-experimenten
in de natuur.

Met stukjes bosgrond,
mos,
planten…

En ik moest denken aan een project
dat we ooit deden –
We wilden
een hyper-lokale tech ontwikkelen.

We trainden één AI-model
alleen
op foto's
uit één dorpsdisco.

Resultaat?
Misvormde hoofden.
Maar…de sfeer?
Perfect!
Kleuren.
Licht.

En de reacties:
"Slechte AI" want,

"de gezichten kloppen niet."
Ze bleven hangen
in fotorealisme.

Terwijl wij nu juist
die unieke
ongrijpbare
'sense of place'
hadden gevangen!

NICOLAAS

Ooo dat is mooi..

Maar ja, als het niet voldoet aan de norm,
dan is het volgens mensen
al snel slecht.

SIGRID

Ik moest denken aan Weizenbaum,
Computer Power and Human Reason.
Jaren '70 al:

Over de onmogelijkheid
om een mens
volledig na te bouwen
in een computer.

Denk aan ethiek…

Nu roept de media
bijna elke maand:
Nu kan een computer
écht denken.

NICOLAAS

De vraag is:
wil je intelligentie definiëren
los van ethiek?

Ik zou zeggen:
liever niet. (Denkt na.)

Nieuwe technologie is altijd
evolutie én revolutie.
Maar kritiek valt meestal uiteen in twee kampen;

Dit is echt totaal nieuw.
óf
Dit deden we altijd al.

Maar je moet beide perspectieven
integreren in je kritiek.
Anders ontgaat je volledig
wat zich afspeelt…

SIGRID

Hoe het samenvalt
met andere maatschappelijke processen,
daar gaat het om.
Dat moet je kritisch analyseren.

NICOLAAS
Hoe krijgt jouw kritiek een plek, Sigrid?
Doe je het omdat je niet anders kan?
Verwacht je verandering?

SIGRID

In het begin
werd ik weggehoond.
"Een socioloog die over AI praat."
Maar dat is veranderd.
Ze vragen me nu.
Media, Tweede Kamer, ~~Google TikTok~~ TECHNOLOGIE BEDRIJVEN
Mijn kritiek wordt gehoord.
Maar verandering blijft uit.
Ik voel me soms excuus-ethicus.
Bewustwording groeit,
maar machtsstructuren blijven.

NICOLAAS

Ik ben wat optimistischer
Ik leerde jou kennen via media.
Je nuanceert mijn denken.
Die impact ís er.

SIGRID

Het grootste compliment
is als iemand zegt:
“Nu kan ik eindelijk
onder woorden brengen
wat me dwarszit.”

Maar de wens
om géén mens meer te zijn –
is ook sterk.

NICOLAAS

AI is een interface
met de maatschappij.

Verlies je je telefoon –
dan verlies je
je burgerschap.

SIGRID

Ik loop nog met een Nokia.
Zonder internet.

Maar je hebt gelijk:
de volgende stap
is een AI-persoon
aan wie je alles vraagt.

Empathie simuleren
is niet
empathie hebben.

Dat onderscheid
vervaagt.
Dat is
ingrijpend.

NICOLAAS

dat is waar..
maar dat is wel ingewikkeld!
Als je simulatie
en wat écht is
uit elkaar zou willen houden.

Volgens Baudrillard
is het niet de mens,
maar zijn het media
die de werkelijkheid maken.

En geloven we dat Disneyland fake is,
omdat we dan kunnen denken
dat de rest van de wereld echt is..

SIGRID

(Lacht)

En toch.
Mensen zijn minder manipuleerbaar
dan vaak wordt gedacht.

Je moet al geraakt zijn
voor je van mening verandert.
Social media alleen
veroorzaken niets.

Ze versterken,
ze versnellen –
maar ze creëren niet uit het niets.

NICOLAAS

Maar bij binaire keuzes –
een verkiezing die erom spant –
kan een kleine marge
alles beslissen.

En juist die
is te sturen.
Met algoritmes.
Met social media.

Geen totale controle,
maar toch
doorslaggevend.

En zo vallen
de democratische staten.
Eén voor één.

Ik word er soms
echt wanhopig van.

SIGRID

Social media trekken
mensen nét over de streep.
Maar onder dat oppervlak
liggen altijd diepere oorzaken.

Sluimerend.
En niet zomaar te posten.

NICOLAAS

Ok. Sorry.
Ik moet nu echt
even…
Waar is het toilet?

(Licht uit)

IN HET DONKER ZEGT SIGRID:DAAR,
TWEEDE DEUR RECHTS..

SCÈNE 4, SLOT:

DE LUXE VAN EEN FILOSOFISCH ESSAY.

(Licht aan. We zien Sigrid en
Nicolaas zitten.

Twee stoelen tegenover elkaar, een
tafel ertussen)

NICOLAAS

Voor jou is AI
het nieuwste hoofdstuk
in onze kwantificeringsdrift?

SIGRID

Ja. Mijn nieuwe paper
gaat precies daarover.

Onze obsessie
met AI

Het misverstand
dat het onze menselijke
onvolmaaktheid oplost,
zou oplossen,
ons volledig zou doorgronden.
We kunnen slecht omgaan
met onbepaaldheid.

Maar AI
biedt een schijnantwoord.

NICOLAAS

Ooo..Ja… zeker
Je moet de ~~culturele~~ actoren blootleggen
Die AI definieren
Daar ligt macht
die je dan kan pareren.

SIGRID

AI verlicht
menselijke lasten –

(glimlacht)

Ik bedoel:
eigenschappen.

(lacht)

Kiezen,
incompleetheid,
niet weten
wie we zijn.

De drang naar ontheffing
van eigen verantwoordelijkheid…
is sterk.
Zeker nu
existentiële dreigingen
toenemen.

NICOLAAS
Dat…

SIGRID

…is telkens
een gevecht.
Interviewers sturen
op platgeslagen antwoorden
die je niet wilt geven.

Media
is zó anders
dan academie.

En academie
is weer anders
dan de kunstwereld.

Van twintig punten
laat je er negentien weg.

Dat dwingt je
om helder te krijgen
waar het écht om gaat.

In media
heb je niet de luxe
van een filosofisch essay.

NICOLAAS

Zo is het.

SIGRID

Anders haakt iedereen af.

NICOLAAS

Maar bepaalde termen –
Met name de termen
die kunnen specificeren… –
– nuanceren –
Die kan je dan
niet gebruiken.

SIGRID

(knikt, lacht)
Dat houdt het spannend.

EINDSCÈNE:

DE TELEFOON VAN NICOLAAS ÉN DIE VAN SIGRID GAAN PRECIES TEGELIJKERTIJD AF.

DE NOSTALGISCHE NOKIA-TUNE, TEGENOVER EEN ZAKELIJKE IPHONE-BELTOON.

ZE NEMEN OP. ZEGGEN: "HALLO, MET NICOLAAS / SIGRID."

STAAN OP EN LOPEN AL PRATEND IN TEGENGESTELDE RICHTING, HET PODIUM AF

Licht UIT.
Einde.

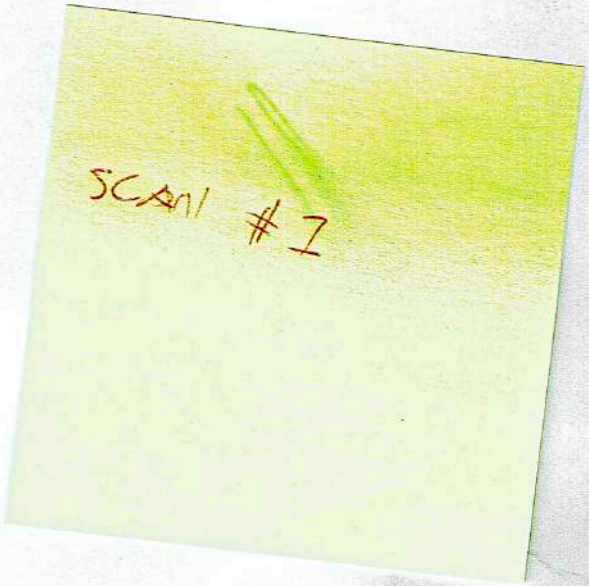

Slijmzwammen en een dorpsdisco – een waar-achtige dialoog

Geert Mul 2025

Nawoord:

Op initiatief van Geert Mul vond in December 2024 een gesprek plaats tussen socioloog, filosoof en mediacriticus Siri Beerends en kunstenaar en onderzoeker Geert Mul. Thema van het gesprek was: "Veranderingen in relaties tussen kunst, cultuur, natuur en 'het zelf' in de context van data-gebaseerde cultuur en AI"

Het gesprek duurde 83 minuten en is opgenomen. Op basis van het audiobestand is een letterlijk transcript geschreven. Op basis van het transcript is een 'toneeldialoog' geschreven, ook met hulp van ChatGPT, waarin de gedachtewisseling een nieuwe, theatrale vorm kreeg. Deze tekst is daarmee het resultaat van een persoonlijke uitwisseling tussen twee mensen, en de toepassing van een 'AI' als creatief medium.

Mul werkt sinds 1990 als mediakunstenaar met generatieve digitale media. Zijn jarenlange praktijk leerde hem dat betekenisvolle interactie met generatieve technologie alleen mogelijk is wanneer een mens verantwoordelijkheid neemt voor wat AI voortbrengt. Waar die verantwoordelijkheid ontbreekt, ontbreekt ook de grond voor betekenis. Zonder verantwoording is elke uiting vrijblijvend.

Met dank:

Allereerst natuurlijk Siri Beerends, voor de open en prettige uitwisseling van ideeën en gedachtes.

Manel Esparbé I Gasca, voor waardevolle feedback op de 'toneeltekst'.

Joost II Sickenga, voor de inspiratie uit zijn vele toneelteksten.